

*Н.Левчинська, студентка 2курсу спеціальності
«Міжнародна інформація» Східноєвропейського
національного університет у імені Лесі Українки*

*Науковий керівник – к. політ. н., доц. кафедри
міжнародної інформації СХУ ім. Лесі Українки
Митко А. М. (Україна, м. Луцьк)*

Феномен «Wikileaks» та проблеми витоку інформації в демократичних суспільствах

*Роботу виконано на кафедрі міжнародної
інформації СХУ ім. Лесі Українки*

Актуальність теми дослідження. Захист інформації є важливою складовою політики будь-якої держави. І не важливо чи то персональні дані, військові, службові чи державні. Те наскільки потужною є система захисту інформації свідчить про рівень розвитку країни. Проте з кожним днем стає все важче це забезпечити, оскільки нинішній етап в історії суспільства, інформаційного суспільства, що важливо, характеризується невинним впровадженням інформаційних технологій. Створення глобального інформаційного простору та потоки дипломатичної інформації, що циркулюють у ньому здатні впливати на загальну світову картину.

Наукова розробка теми. Важливість дослідження питань, пов'язаних із інформаційною безпекою та витоком інформації, не викликає жодних сумнівів. Зокрема, цьому питанню присвятили свої праці О.Довгань, І.Касперський, А.Марущак, В.Панченко, Є.Скулиш, О.Солодка, Л.Стрельбицька, Т.Ткачук, С. Князев, Є.Макаренко, Є.Тихомирова й ін., але ситуація, що поникла в результаті витоку інформації через «Wikileaks», викликала поживлений інтерес до цієї проблеми знову.

Метою наукової роботи є дослідити проблеми витоку інформації в демократичних суспільствах на прикладі відомого видання «Wikileaks».

Завдання, що ставимо, полягають у тому, що необхідно проаналізувати яким чином міг відбутися подібний витік інформації, яка призначена для дипломатичного користування; охарактеризувати зміст цієї інформації та прослідкувати яким чином її незаконне розповсюдження вплинуло на розвиток міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. Не так давно світ зіткнувся з новим для суспільства явищем під назвою «Wikileaks». Існують розбіжності, щодо того що це таке. Одні стверджують, що це інтернет-ресурс, на якому публікують документи з таємною інформацією. Інші вважають «Wikileaks» міжнародною організацією. І ті і інші власне праві. На сайті, в свою чергу, можна знайти таке трактування: «Wikileaks – це некомерційна медіа-організація» [1]. Щодо цілей створення, то засновники визначили їх так: «Наша мета донести важливі новини та інформацію до громадськості» [2]. Зазначається, що уся діяльність Wikileaks не суперечить Загальній декларації прав людини де говориться, що кожна людина має право свободу переконань і не їх вільне виявлення. Це ж право дозволяє безперешкодно дотримуватися своїх переконань, одержувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами незалежно від державних кордонів. Офіційно запущено організацію ще у 2007 році, але справжнього резонансу вона зробила осінню 2010, коли було опубліковано листування дипломатичного корпусу США.

Випадки витоку інформації ставалися й раніше. Так, до прикладу, 29 березня 2008 року за повідомленням "Channel 4 News" стало відомо про виток медичних відомостей (персональні дані, результати аналізів тощо) з однієї із лабораторій "Laboratory Corporation of America" (LabCorp) [3].

Тисячі документів із персональними даними просто випали із вантажної машини під час транспортування.

За повідомленням Internet-видання “Сегодня.ua спорт” у 2010 році було підтверджено факт промислового шпигунства із боку британської команди “Макларен” щодо конструктивних новинок “Фераррі”. На підставі цього англійська команда була дискваліфікована зі змагань та оштрафована на суму 100 млн. доларів [4].

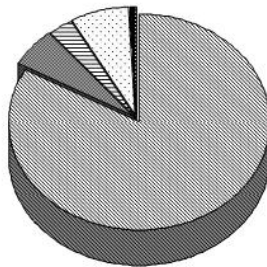
Окрім того, що в з витоком такої інформації слідує відповідальність перед законом він ще й завдає шкоду: це й витрати на встановлення й усунення недоліків (табл.1) [5], а також зниження привабливості торгівельної марки, погіршення репутації та втрата клієнтів, зниження конкурентоспроможності.

Рис. 1. Презентує, яким чином відбувається співвідношення витоків інформації з обмеженим доступом за певними категоріями. Безумовним лідером щодо фактів несанкціонованого витоку інформації останніми роками залишаються персональні дані. Що зрозуміло не випадково, оскільки подібні масиви інформації використовує значна кількість організацій у повсякденній діяльності [6].

Таблиця 1

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИТОКУ ІНФОРМАЦІЇ ІЗ ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ
ІЗ ОКРЕМИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРИБЛИЗНИХ ВТРАТ,
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНАЛІТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПАНІЇ "PERIMETRIX"
ПРОВЕДЕНОГО У 2008 РОЦІ**

Організація	Сфера діяльності	Причина витоку	Приблизна кількість постраждалих	Приблизні втрати
<i>Rochester Institute of Technology</i>	освіта	викрадення ноутбука	12745 осіб	2,3 млн доларів
<i>Reynoldsburg City Schools</i>	освіта	викрадення ноутбука	4259 осіб	750 тис. доларів
<i>Prince William County Public Schools</i>	освіта	веб-виток	2600 осіб	600 тис. доларів
<i>Iowa County Recorders Association</i>	державна структура	веб-виток	1500 осіб	800 тис. доларів
<i>National Offender Management Service</i>	державна структура	втрата носія інформації	5 тис. осіб	1,3 млн доларів

- **Персональні дані 89,8%**
- **Комерційна таємниця, ноу-хау 3,5%**
- **Державна таємниця 1,8%**
- **Інша конфіденційна інформація 4,4%**

Рис. 1. Співвідношення витоків інформації з обмеженим доступом за певними категоріями, визначене компанією "InfoWatch" у 2009 році, за результатами аналізу діяльності організацій різних країн

Отже, витоку інформації з обмеженим доступом траплялися й раніше, то чому ж саме скандал з Wikileaks став таким відомим? Проаналізуємо яким чином розвивалися події.

28-29 листопада 2010 року сайт Wikileaks оприлюднив анонсовану за тиждень до цього частину листування дипкорпусу США – 251 287 одиниць документів від несекретних до секретних матеріалів включно. Основна частина документів – записи бесід американських дипломатів із політиками, чиновниками та приватними особами різних країн, звіти про найважливіші події в країнах перебування та аналіз поточної ситуації в цих країнах. Всього ж планується оприлюднити більше 3 млн. документів. Архів, вже оприлюднений Wikileaks, складається з 251,287 документів, (261,276,536 слів), найстаріший з яких датований 28 грудня 1966 року [7].

У Wikileaks поєднано високі технології з журналістикою та етичними принципами. Як і в інших засобах масової інформації, тут приймаються анонімні джерела інформації. Засновники наголошують, що готові забезпечити безпеку своїм можливим інформаторам та навіть надати адвоката у разі потреби. Одне із завдань складної системи публікації WikiLeaks полягає в тому, щоб одного разу опублікований матеріал вже неможливо було "видалити" з мережі. Таким чином, по усьому світі було створено велику кількість копій-дзеркал.

Офіційним засновником Wikileaks вважається австралієць Джуліан Ассандж. Він же і є головним редактором сайту, проте точних відомостей про інших працівників команди поки що нічого не відомо. Припускається, що первинний склад налічував близько 20 осіб.

Часто виникають сумніви у достовірності всіх опублікованих матеріалів на сайті, адже більшу частину отримують від анонімних джерел. Засновники стверджують, що їхня система перевірки правдивості інформації є дуже добре розвинена, адже кожний отриманий документи проходить докладний розгляд через низку процедур. Зазвичай проводиться судово-медична експертиза. У разі виявлення підробки детально розглядається мотив здійснення.

Постраждати від дій WikiLeaks довелося великій демократичних кількості країн, включаючи навіть таку могутню державу як США. Найбільш часто у документах згадується Ірак, а саме 15365 раз. Більше всього депеш відправлено з посольства в Анкарі. Усього кількість депеш налічує 15652 з грифом «секретно», 101748 – з грифом «конфіденційно» і 133887 з грифом «службового використання».

Перша опубліковані дані на сайті датуються 2006 роком. Тоді з'явилася низка документів, що стосуються Африки та Ісландії. Але великого резонансу ці повідомлення не отримали. Кількість читачів сайту почала зростати тільки тоді, коли було розпочато публікацію секретних матеріалів, що стосувалися американських військових, у тому числі щодо постачання техніки під час воєнних дій в Ірані та Іраці. У 2008 році роботу сайту було на деякий час призупинено. Це сталося внаслідок скарги від швейцарського банку, який згідно з опублікованими кількома днями раніше даними, звинувачував ся у відмиванні грошей. Ця скарга була розглянута Каліфорнійським судом, який все ж скарги відмінив і роботу сайту було відновлено через деякий час. На все це пішло декілька днів. На початку 2009 року була оприлюднена інша інформація, що була пов'язана з миротворцями ООН, які були причетні до згвалтування у Конго.

Справжньою ж інформаційною бомбою стала публікація засекречених відеозаписів обстрілу журналістів Reuters поблизу Багдаду в 2007 р., яких помилково військові США прийняли за терористів. Тоді загинуло близько 18 людей. Вважається, що доступ до цих даних мали не лише редактори WikiLeaks, проте саме вони вирішили негайно опублікувати цей матеріал. Внаслідок інциденту, вже у травні 2010 року було заарештовано рядового американської армії – Бредлі Меннінга. Крім того, його звинувачують також у розкритті десятків тисяч документів щодо війни в Афганістані. У них

містилися звіти про проведені операції, про кількість жертв серед мирного населення.

У WikiLeaks не підтвердили, що Меннінг був їх інформатором: за заявою Джуліана Ассанжа (Джуліан Ассанж), сайт збирав матеріали таким чином, що імена інформаторів залишаються невідомими навіть редакторам, а джерела в збройних силах США у сайту були ще до того, як Меннінг надійшов на військову службу. Втім, Ассанж запропонував йому оплатити юридичну підтримку і найняв трьох адвокатів, проте в спілкуванні з обвинуваченим їм відмовили [8].

Інформаційний витік у WikiLeaks - безсумнівно є дипломатичною катастрофою, що вже увійшла в історію. Удар "нижче пояса" такої сили завдав би шкоди будь-якій державі, тим більше – коли йдеться про одного з глобальних гравців, котрим є Сполучені Штати.

Більше того, подібно "ефекту доміно", рикошетом цей удар пройшовся й по інших державах, чію конфіденційну інформацію було оприлюднено з депеш американських дипломатів широкому загалу та поставило багатьох світових лідерів у делікатне становище. При цьому, цікаво спостерігати, як деякі з них відверто тішаться неочікуваному піару, в той час як інші нервово намагаються зберегти "хорошу міну при поганій грі" [9].

Якби там не було, але все ж найбільші суперечки і політичні наслідки були викликані публікацією матеріалів про методи роботи американської дипломатії і міру її впливу в світі. Великої уваги привернуло повідомлення державного Департаменту США, що вимагала зібрати усі дані, що стосуються керівництва секретаріату ООН, включаючи генерального секретаря, починаючи від біометричних даних та відбитків пальців і закінчуючи електронною поштою та рахунками з банків. Також по тиск американців на інші держави свідчить і той факт, що перед виступом президента Ірану Ахмадінежада на Генеральній Асамблеї ООН

Департамент США відправив директиву всім європейським країнам, вказуючи коли їх представники повинні покинути зал. У директиві було вказано, які саме теми та слова повинні стати поштовхом для таких дій. Прикро стверджувати, але така вказівка була виконана. Щоправда трапилася okazія з делегатом від Швеції, який мав вийти із залу, коли буде згадано голокост. Голокост так і не було названо і шведський делегат так і залишився сидіти у залі.

Оскільки публікація документів сколихнула увесь світ, то відповідно існує багато суперечок, щодо того, хто був справжній замовником скандалу пов'язаного з США. Одні кажуть, що причиною була помста службовців середньої ланки американської розвідки чи то дипломатичних посадовців, що були незадоволені політикою, яку проводить уряд. Інші, що це було вигідно власне Білому Дому. Є і таки, що стверджують, що ніхто за цим не стояв окрім ідеологів сайту.

Надія Горбатюк у своїй книзі зазначає, що усі оприлюднені документи можна вибудувати у логічний ланцюжок. Події в Сербії і Косово ведуть до конфлікту у Грузії, війна в Грузії – до розширення військової присутності НАТО в країнах Балтії, Україна просить допомоги у США. А лейтмотивом є те, що всюди присутні США.

Варто наголосити, що діяльність WikiLeaks не оминула Україну. З дипломатичних депеш американських посольств випливає, що США намагалися втрутитися у понад десяток міжнародних оборудок із продажу зброї, фігурантами яких були Україна, Болгарія, Вірменія і Китай [10].

Згідно з інформацією, що розмістили на сайті Україна є чи не найбільшим нелегальним постачальником зброї у світі. Наприклад, американська розвідка стверджує, що Україна постала зброю, ракети та важкі кулемети в Бірму, хоча цей факт офіційного підтвердження з нашої сторони не отримав. Зазначається також, що Україною було відхилено вимогу США у відміні постачання зброї до Іраку, що відповідно

обурило американських дипломатів. Крім того, у депешах політики США скаржились, що Україна одночасно з незаконною торгівлею зброєю неодноразово вимагала грошей за знищення застарілого військового арсеналу, що залишився ще з радянських часів.

Щодо України, то великою уваги також надавалося справі Фірташа. Згідно з депешею, відправленою до Держдепартаменту США, Фірташ планував придбати контрольний пакет акцій банку "Надра", сьомого найбільшого банку України. Радник відзначає, що міжнародна холдингова компанія Фірташа *Group DF* буде першим наступом Фірташа на банківський сектор України. Ця покупка "продовжує останні тенденції з боку Фірташа з диверсифікації своєї ресурсної бази за межами політично ризикованого енергетичного сектора України". У зв'язку з кризою "Надра" нібито відчували проблеми з ліквідністю і мали негаразди з кредитами на суму 609 мільйонів доларів. Однак неназване джерело посольства розповіло, що насправді банк ніяких проблем з ліквідністю не мав. Сума, за яку Фірташ планував купити 86,7% акцій банку, оцінювалася 50 мільйонами доларів, хоча цей пакет міг коштувати 4,23 млрд. доларів [11]. В цілому можна визначити, що аналітик, який інформував США вважав, що Фірташ хотів купити банк під час кризи дешевше, а потім його продати значно дорожче. Все ж найбільш реальним є те, що автор документа просто читав українську пресу і вже з того робив висновки.

На сайті також публікувалася інформація про те, що Констянтин Грищенко повідомив екс-посла Вільяма Тейлора про те, що тодішній прем'єр міністр Володимир Путін Росії не хотів спілкувати ані з Віктором Ющенком, ані з Віктором Януковичем. Найбільш прихильно він ставився до Юлії Тимошенко, і нібито хотів співпрацювати лише з нею.

За словами міністра, Кремль хотів мати в Києві "регента", людину, абсолютно підлеглу. Крім того, Грищенко

зізнався послу, що уряд Тимошенко більше нагадує "таємне братство" [12].

Підсумовуючи загальну картину публікацій, що стосуються України, то варто зазначити, що їх було опубліковано досить таки велику кількість, але найбільш обговорюваною стало питання про нелегальну торгівлю зброєю.

Феномен WikiLeaks сколихнув увесь світ і суттєво вплинув на дипломатичні відносини між країнами. Політики, економісти, дипломати – усі негативно ставляться до цього явища. Проте, очевидну підтримку WikiLeaks забезпечують звичайні громадяни. Можна вважати, що із заснуванням WikiLeaks почалося формування нового виду журналістики, який подобається людям.

Світова спільнота, у свою чергу, почала боротьбу із засновником сайту Джуліаном Ассанджом. Його звинувачували у згвалтуванні та закривали рахунки у банку.

Починаючи від липня 2012 року, співзасновник WikiLeaks Ассандж перебуває на території посольства Еквадору в Лондоні. Південноамериканська країна надала йому прихисток. Там він переховується від шведського правосуддя, яке хоче притягнути його до відповідальності за звинуваченнями в згвалтуванні, та від американської юстиції, яка полює за ним у справі оприлюднення таємних документів [13].

Діяльність WikiLeaks по різному оцінюють та характеризують. Як і у будь-якого явища, що зачепив усе світове співтовариство, у нього є свої прихильники, та ті, хто виступають проти. Наприклад, Борис Тарасюк, Надзвичайний і Повноважний Посол, міністр закордонних справ України (1998-2000 роки, 2005-2007 роки), голова комітету ВР з питань європейської інтеграції робить низку висновків, характеризуючи феномен WikiLeaks: «У наш час інформація є не лише важливим ресурсом, але й зброєю. І ця зброя може завдати державі шкоди ані трохи не меншої, аніж ракетні

війська чи авіація. Як з'ясувалось, навіть найпотужніші держави світу вразливі, коли йдеться про вторгнення в їхні інформаційні мережі та викрадення таємної інформації, загрозової для безпеки держави» [14]. Окрім цього політик висловлює думку, щодо впливу на міжнародну політику. Він вважає, що до серйозних наслідків привести така діяльність не може, але не виключає можливість того, що це викличе велику зацікавленість у суспільства. Позитив Борис Тарасюк вбачає в тому, що відкриття інформації пов'язаної з політикою, що проводить США, дає можливість зробити конкретні висновки.

Іншу точку зору висловив блогер Бекедаль. Найважливішим досягненням WikiLeaks він визначає те, що тепер усе частіше журналістами публікуватимуться справжні тексти документів, а не видозмінюватимуть їх. Проте, він вдався також до критики такого явища як WikiLeaks: «Унаслідок деяких їхніх публікацій певні люди були поставлені під загрозу. "Можна було б, наприклад, ретельніше подбати про те, щоб повидалити прізвища осіб, які живуть у репресивних державах та спілкувалися з американським посольством", - каже Бекедаль. В зв'язку з великими обсягами інформації зробити це вже було неможливим» [15].

Підсумовуючи усе вище згадане, можна зробити висновок, що поява такого сайту як WikiLeaks наробила чимало шуму у світовому співтоваристві. Підтримувати чи критикувати це вже вибір кожного особисто, але заперечувати впливовість даного ресурсу безглуздо. Наслідком діяльності WikiLeaks стало посилення напруженості у відносинах між країнами. США, які намагалися посилити свій вплив на інші держави, в результаті навпаки змушені перереформувати свою систему захисту інформації.

Висновки. Таким чином, проблема витоку інформації є дуже важливою і актуальною для сучасного суспільства. І її загострення відбувається саме зараз, у період, коли доступ до інтернету дав можливість ділитися інформацією з усім світом у лічені секунди. У наш час інформаційно-комунікаційні

технології – зброя широкого впливу, адже це найчастіше використовуваний спосіб для поширення різного роду повідомлень. Загальновідома істина каже, що той, хто володіє інформацією, володіє світом. На прикладі WikiLeaks можна побачити наскільки важливим є контроль за безпекою інформації, адже лише кілька оприлюднених листів може збентежити увесь світ. Навіть викрадення чи знищення даних будь-якої компанії здатне знищити її повністю. У більшості випадків все ж витік інформації призводить до величезних матеріальних втрат. Можна зазнати точно, що викоренити проблему витіку інформації у наш час не можливо, проте з нею можна боротись. Саме це повинно бути пріоритетним завданням у політиці багатьох країн. І тут важливо, щоб то була не лише законодавча база, а система, яка реально працює на практиці і яка здатна чинити опір.

Джерела:

1. What is Wikileaks? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wikileaks.ch/About.html> .

2. *Там само.*

3. США. “Забота” соц. сотрудника обошлась в 2 млн долларов для жителей Лос-Анджелеса [Электронный ресурс] // InfoWatch. – Режим доступа : <http://www.databreaches.net/?p=16764> .

4. Утечки корпоративной информации и персональных данных в 2010 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://antihak.org.ua/index.php>.

5. Князев С.О. Несанкціонований витік інформації з обмеженим доступом: сучасні світові тенденції // Information Security of the Person, Society and State. – № 2 (9). – 2012. – С. 105-112.

6. *Там само.*

7. Щодо ситуації із публікацією конфіденційного листування дипкорпусу США сайтом WIKILEAKS. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний

інститут стратегічних досліджень при Президентіві України.
– Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/343/>

8. Мэннинг Б. Рядовой Армии США, подозреваемый в утечке документов, касающихся военных операций в Ираке [Електронний ресурс] / Б. Мэннинг. – Режим доступу: <http://lenta.ru/lib/14206726/> .

9. Тарасюк Б. Скандал з Wikileaks. Або пошуки "чорної кішки у темній кімнаті"... [Електронний ресурс] / Б. Тарасюк // Українська правда. – 10 грудня 2010. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/12/10/5658548/> .

10. Як Україна обурила США експортом зброї – Wikileaks [Електронний ресурс] // BBC. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/12/101207_wikileaks_arms_it.shtml

11. Wikileaks. Справа Фірташа [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2 грудня 2010. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/12/2/260195/>

12. Стасюк І. Wikileaks: Путін хотів мати справу з Тимошенко замість Януковича [Електронний ресурс] / І.Стасюк. – 8 березня 2011. – Режим доступу: <http://news.tochka.net/ua/61009-wikileaks-putin-khotel-imet-delo-s-timoshenko-vmesto-yanukovicha-video/> .

13. На WikiLeaks - жодних нових викриттів [Електронний ресурс] / Німецька хвиля. – Режим доступу: <http://www.dw.de/%D0%BD%D0%B0-wikileaks-%D0%B6%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%96%D0%B2/a-16644370> .

14. Тарасюк Б. Скандал з Wikileaks. Або пошуки "чорної кішки у темній кімнаті"... [Електронний ресурс] / Б. Тарасюк // Українська правда. – 10 грудня 2010. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/12/10/5658548/> .

15. Горбатюк Н. WikiLeaks. Разоблачения, изменившие мир / Н. Горбатюк. – М. : Эксмо, 2011. – С. 208.